

El filòsof Edgar Morin participarà a Girona en un seminari de la Càtedra Ferrater Mora

Tindrà lloc a la Facultat de Lletres del 10 al 14 de juny

EL PUNT / Girona

● El prestigiós filòsof Edgar Morin (París, 1921), una de les grans autoritats internacionals del pensament contemporani, serà a Girona del 10 al 14 de juny per participar en un seminari organitzat

per la Càtedra Ferrater Mora. *Pensée complexe et éthique* és el títol del curs que oferirà a la Facultat de Lletres de la UdG, en el qual també participaran els professors Emilio Roger, Ignacio Salazar i Ana Sánchez.

Nascut a París el 1921, Edgar Morin és un pensador pluridisciplinari (filòsof, antropòleg, sociòleg) que està considerat un dels grans mestres del pensament del segle XX. Llicenciat en Història, Geografia i Dret, és autor de més de 30 obres de sociologia, política, epistemologia i antropologia, entre les quals destaca la sèrie anomenada *El mètode*, una de les obres més importants de final del segle XX, que tracta sobre la transformació de les ciències i el seu impacte en la societat contemporània. Morin és doctor Honoris Causa per múltiples universitats arreu del món. Durant la Segona Guerra Mundial, va ser membre de la Resistència contra el nazisme i opositor a l'estalinisme. Militar francès a Alemanya, va assumir el càrrec d'agregat de l'Estat Major del primer exèrcit francès. Actualment és director d'investigació emèrit del CNRS i president de l'Agència Europea per a la Cultura (Unesco). El 1994 va ser condecorat amb la Legió d'Honor i li va ser atorgat el premi Internacional Catalunya.

El curs sobre ètica i pensament que impartirà a Girona la primera quinzena de juny du per títol *Pensée complexe et éthique* i també tindrà la participació dels

Edgar Morin (París, 1921) està considerat un dels grans pensadors del segle XX.

professors Emilio Roger (Universitat de Valladolid), Ignacio Salazar (Universitat de Sevilla) i Ana Sánchez (Universitat de València). Les sessions es faran en francès a la Sala de Graus de la Facultat de Lletres. El preu de la matrícula és de 60 euros i l'assistència podrà ser reconeguda amb un crèdit acadèmic de lliure elecció.

Des de la seva creació, la Càtedra Ferrater Mora

de Pensament Contemporani ha convidat destacades personalitats, entre les quals hi ha Josep Ferrater Mora, Paul Ricoeur, Adam Schaff, Lluís Santaló, Noam Chomsky, Donald Davidson, Karl-Otto Apel, Leonardo Boff, Alain Touraine, Theo Angelopoulos, Hans Heinz Holz i Luigi Luca Cavalli-Sforza. L'any vinent ha convidat Peter Singer i pel 2005, Seyla Benhabib.

5 de juny del 2002

opinió | N. ROCAS-HUERTOS

Edgar Morin, filòsof i polític

Edgar Morin inicia dilluns vinent a la Càtedra Ferrater Mora un seminari sobre *Pensament complex i ètica*, on es parlarà de les tres ètiques: l'autoètica, l'ètica social i l'antropoètica i l'ètica planetària. En les nostres democràcies liberals socials, l'imperatiu d'una ètica política ha esdevingut un element essencial per a l'aprofundiment i la dignificació d'aquestes democràcies en la lluita cabdal contra la corrupció. Parlar d'ètica avui és fonamentar filosòficament i políticament la necessitat d'una ètica ecològica planetària. Ens cal un principi de responsabilitat fonamentat en el reconeixement de la nostra interdependència en el medi socioecològic i en la nostra responsabilitat davant les generacions futures.

L'obra essencial de Morin són els quatre volums d'*El mètode* (Ed. Càtedra). Morin és un dels pocs autors que van suposar un gir i un aprofundiment essencial en la vida intel·lectual i vital del que signa aquest article i segurament és el més important i fecund d'ells. Un intel·lectual que ha estat independent, valent, honest i sincer vitalment per investigar profundament tots els àmbits essencials de la vida: filosofia, política, ètica, cultura, etc.

Morin és un intel·lectual compromès políticament des de la resistència i la postguerra fins a l'actualitat, quan parla d'Europa o de la Mediterrània, i que reivindica que la Política en majúscules, fonamentada en una visió filosòfica global, sigui la que regeixi l'economia, la tecnociència o la ideologia. Va ser dels pocs pioners a denunciar els errors filosòfics, polítics i humanístics de l'estalinisme i les ineficiències teoricopràctiques de les vulgates marxistes. Però no per això va caure políticament ni en un anticomunisme ni en un liberalisme dèbil, en un procapitalisme simplista o en un esquerranisme il·lús. I més enllà de les grans internacionals cristianodemòcrates o socialdemòcrates, sempre ha buscat alternatives polítiques teòriques, que sense dogmatismes ideològics o interessos personals, suposessin un avenç per a totes les civilitzacions i per al conjunt de la humanitat des del màxim rigor i la profunditat estratègica. En l'àmbit de la filosofia política és un dels filòsofs referents de sectors com ara els defensors d'una globalització sistèmica i els ecologistes i sostenibilistes intel·ligents.

Parlar de Morin avui és parlar d'un luxe humà, teòric i filosòfic. És potser dels filòsofs més interdisciplinaris i polifacètics, i un dels pocs exponents reals del model d'humà renaixentista, de saber enciclopèdic i lliure intel·lectualment. Utilitzant la raó sistèmica, filosofa des del màxim nivell intel·lectual però també és una persona que ha viscut amb profunditat i intensitat: un apassionat de la vida.

Per sintetitzar podríem dir que Morin és el filòsof de la paradigmàtica com a nova ontologia i alhora del paradigma de la complexitat autoorganitzada com a nuclis de la teoria del sistema general, que seria per analogia com un taoisme científic i/o una megasíntesi occident-orient. Una escola que sintetitza sabers de tota la filosofia, les humanitats i els sabers científics de la història de la humanitat, sense obviar que alguns altres autors també ho fan i sense intenció d'absolutisme epistemològic. És dins d'aquest paradigma que es pot parlar d'ontologia d'una epistemologia complexa quan fa la teorització del concepte d'autoorganització de la complexitat, el qual es proposa com a essència primera i última de l'univers, de la vida, de les societats i de la cultura, i que vertebraria i seria la clau de volta i el fonament primer del metasistema informació-energia-matèria. Aquesta serà, si es confirma, la seva aportació més essencial a la filosofia-vida, i que pot canviar radicalment la història intel·lectual de la humanitat. Tenir Morin aquí dona a la UdG un prestigi intel·lectual històric i indica el camí a intensificar en el futur.

els miralls de la ficció | ÀNGEL QUINTANA. Periodista i professor de la UdG

Edgar Morin i el «cinéma vérité»

L'any 1961, l'intel·lectual Edgar Morin va posar-se darrere la càmera per realitzar un film d'assaig sobre la crisi de la felicitat de la joventut de l'època de la guerra d'Algèria

L'estiu de 1961, França vivia els darrers moments de la guerra d'Algèria mentre la consolidació de la societat del benestar canviava els costums. La televisió començava a arribar tímidament a les llars, en el món de la literatura Marguerite Duras i Alain Robbe-Grillé materialitzaven la revolució del Nouveau Roman i en el terreny del cinema els joves turcs de la revista *Cahiers du Cinéma* triomfaven com a capdavanters de la Nouvelle Vague. En aquest context, un cineasta i un sociòleg, Jean Rouch i Edgar Morin, recorrien els carrers de París amb el darrer model de càmera lleugera de 16 mm i preguntaven als joves si eren feliços. L'experiència, titulada *Chronique d'un été*, pot semblar una curiosa excentricitat, però el fet mateix que existeixi planteja un seguit de reflexions que es poden fer fàcilment extensibles al nostre present. Entre aquestes reflexions, posa damunt la taula el problema de la implicació de la intel·lectualitat amb els discursos de les imatges i el de l'exploració de la seva capacitat com a forma possible d'assaig.

Chronique d'un été constitueix una de les obres clau del moviment anomenat *cinéma vérité*, encapçalat per Jean Rouch i inaugurat als anys cinquanta amb un seguit de pel·lícules etnogràfiques sobre la vida quotidiana en comunitats primitives africanes. Edgar Morin, que aquells anys havia publicat diversos assaigs sobre cinema, entre els quals el llibre *El cine o el hombre imaginario*, es va interessar per l'experiència perquè considerava que la càmera podia esdevenir un instrument clau per explorar la societat. Morin va publicar un article en què elogiava les

Edgar Morin, un dels intel·lectuals més influents del segle XX a França —aquí amb el rei d'Espanya el 1995—, serà aquesta setmana a Girona. / EFE.

primeres experiències de *cinéma vérité*, i Jean Rouch va acabar proposant-li la possibilitat de participar com a codirector en una pel·lícula que pretenia ser una mena d'exploració antropològica sobre la joventut francesa. El més interessant de *Chronique d'un été* no és tant el valor de film enquesta sobre els sentiments de la generació del benestar que se sentia desencantada davant la crisi d'Algèria, sinó l'extraordinari paper que l'obra va tenir en els debats que es van generar a l'època sobre la capacitat de la càmera per capturar la realitat i sobre la pretesa objectivitat de la forma documental. Morin ja havia

exposat en els textos teòrics que la força del cinema no la produïa la capacitat de reproducció de les imatges, sinó allò que els espectadors arribàvem a projectar en una pantalla. El cinema com l'encreuament entre la imatge i el que és imaginari. Amb *Chronique d'un été*, es va començar a considerar que la càmera havia de deixar de ser un testimoni invisible de la realitat i esdevenir un element transformador de les coses. Morin creia que el que era important no era «filmar la vida, sinó filmar la vida sota la provocació d'una càmera». Al final de *Chronique d'un été* els entrevistats —entre els quals hi havia un

jove estudiant que amb el temps esdevindria el controvertit intel·lectual Régis Debray— contemplaven la seva imatge en una pantalla i eren enquestats per veure fins a quin punt la presència de la càmera condicionava la seva declaració. Actualment, la presència del suport numèric ha alleugerit els costos de producció, de manera semblant com als anys cinquanta va fer l'arribada del format 16 mm. La revolta digital ha revifat l'interès pels treballs documentals i ha permès una nova exploració de gèneres que havien estat marginats i abandonats. És per això que la proposta de Morin-Rouch pot esdevenir un punt de referència sobre la capacitat que la càmera té per interrogar el present. El film demostra que l'assaig no és un gènere estrany al cinema, que la càmera pot ser un instrument vàlid per al coneixement i que la realitat no és mai transparent sinó una construcció. L'altre fet important el constitueix la presència en l'experiència d'una figura clau del pensament europeu contemporani com Edgar Morin, pensador antidogmàtic i amic de tota forma d'interdisciplina. Aquesta setmana, Morin serà actualitat com a personalitat convidada a la Universitat de Girona, on desenvoluparà un seminari sobre pensament complex i ètica. A començament dels seixanta, Morin va demostrar que el cinema és una forma que pot ser utilitzada com un instrument clau per estudiar la constitució de la subjectivitat moderna. La seva actitud entra en contradicció amb la de determinats intel·lectuals que veuen el cinema com el reflex nostàlgic d'una infància perduda o com un simple joc lúdic que omple el temps d'oci.

Edgar Morin, el pensador de la complexitat, ocupa la Càtedra Ferrater Mora

L'intel·lectual francès dirigeix, fins divendres, el curs «Pensament complex i ètic»

IMMA MERINO / Girona
● El francès Edgar Morin, un intel·lectual del nostre temps amb la seva atenció a la complexitat del pensament, l'assumpció del repte

de la interculturalitat i l'afirmació d'una autoètica que emergeix de la consciència individual, ocuparà des d'avui i fins divendres, la Càtedra Ferrater Mora de Pensament Con-

temporani de la UdG. Morin dirigirà el seminari *Pensée complexe et éthique*. A més presentarà avui al cinema Truffaut el film de la seva vida: *Andrei Rubliev*, de Tarkov.

En el prefaci d'*Els meus dimonis*, una autobiografia del pensador francès escrita l'any 1994 i publicada en català per Proa, Edgar Morin esmenta Nietzsche: «He posat sempre en els meus escrits tota la meua vida i la meua persona. Ignoro el que són els problemes purament intel·lectuals». En el primer capítol, amb el qual Morin es presenta com un omnívor cultural, fa referència a la mort sobtada de la seva mare mentre aquesta viatjava en un tren de rodalies. Morin, nascut el 1921 a París, va fer un aprenentatge fonamental: «El que vaig aprendre, no de la meua família sinó en la meua família, és el més important de tot: vaig aprendre, als nou anys, què és la mort». Per això, no és estrany que un llibre clau d'Edgar Morin sigui *L'homme et la mort*. Amb ell, mitjançant el sistema obert, multidisciplinari i sintètic que caracteritza el seu pensament, Morin s'enfronta al tema de la mort amb el convenciment que l'home se singularitza com a espècie des del moment en què enterra els seus morts. *Els meus dimonis* també aporta altres claus de la configuració del pensament de Morin a partir de les seves vivències, tant les íntimes com

Edgar Morin, a la dreta de la fotografia, amb un poeta tuareg, el març passat a Barcelona. / EFE.

aquelles que són indistingibles del context històric, com ara la seva vinculació a la Resistència francesa contra el nazisme o la seva relació amb el PCF fins que va ser-ne exclòs perquè la flexibilitat (i les con-

tradiccions) de la seva manera de pensar no casaven amb l'ortodòxia comunista.

La contradicció (la complementarietat i la tensió de contraris: cos i ordre, objectivitat i subjectivitat,

llibertat i limitació, lògica i fantasia imaginativa), però encara més el problema de la il·lusió i de l'error defineixen les idees obsessives que animen, amb perseverança, la recerca intel·lectual de Morin. En tot cas, segons el també autor de *Tenir el caplar*, l'error mateix s'integra en un procés en què l'ascens de la consciència és irreversible: a través d'atzars i regressions, per assaigs i error, res no ha pogut impedir mai el progrés de la consciència, tant pel que fa al coneixement com a la consciència d'un mateix. A partir d'aquí, Morin concep que el pensament funciona de manera complexa en la mesura que és un organisme viu, canviant, de cap manera mecànic. D'aquesta idea en parlarà en el seu curs a la Càtedra Ferrater Mora, com també de la seva concepció ètica. Morin, el qual com a jueu ha patit l'exclusió, afirma una ètica com a apertura cap a la diversitat de l'altre. I ho fa d'acord amb la seva creença en la fraternitat, el penediment, el perdó i la redempció, sense remetre a una ètica tradicional i externa, sinó a una autoètica, que emergeix autònomament de la consciència a partir de la pròpia experiència.

Al Truffaut amb «Andrei Rubliev»

LM.
● «El cinema és la cova dels misteris, iniciàtics per la meua generació. Posant-nos en un estadi semihipnòtic, ens iniciava a una vida superior, màgica, sublim», escriu Edgar Morin a *Els meus dimonis* després d'afirmar que la seva primera cultura va formar-se i nodrir-se en un cinema del carrer Némilmontant, a París. «Ens projectava cap a l'antiguitat, les croades, les guerres del passat, els baixos fons criminals, les Àfriques de les exploracions, les Àsies de les sales de joc, les tragèdies de la parella, de l'adulteri i de l'amor,

Tot i que fantasmals, les imatges de la pantalla donaven vida a éssers hiperreals». Anys més tard de la seva fascinada experiència infantil del cinema, Morin va escriure *El cine o el hombre imaginario* (publicat l'any 1956 i reeditat en castellà per Paidós) per reflexionar sobre la creació del llenguatge cinematogràfic, la funció del temps en la imatge fílmica, la naturalesa estètica del cinema i els seus efectes en l'espectador. Però, a més, Morin va codirigir, amb Jean Rouch, la pel·lícula *Chronique d'un été* (1960), on els cineastes es plantejaven, fins i tot en un documental,

qualsevol persona actua davant una càmera. Atesa la vinculació amb el cinema d'Edgar Morin, se li va demanar que proposés i presentés «la pel·lícula de la seva vida» a la sala Truffaut. A més de diversos films de Pabst i d'Eisenstein, però també *El cazador*, de Michael Cimino, Morin va proposar *Andrei Rubliev*, d'Andrei Tarkovski. Disponible una còpia d'aquesta pel·lícula, en què la sensibilitat del pintor d'icones Andrei Rubliev xoca amb la violenta Rússia del segle XV, Morin la presentarà al Truffaut a partir de dos quarts de nou del vespre.

HOY SUGERIMOS...

El mundo complejo de Morin

■ La Càtedra Ferrater Mora de la UdG abre hoy lunes un nuevo seminario que contará con la presencia del pensador francés Edgar Morin. El prestigioso pensador imparte el seminario "Pensée complexe et éthique", donde repasará parte de sus investigaciones. Filósofo, politólogo, antropólogo y sociólogo, se ha constituido en una de las máximas figuras de los grandes pensadores del siglo XX. En

tre sus estudios destaca su visión de la complejidad del mundo actual y la búsqueda de un método que permita afrontarla. El seminario se impartirá de lunes a viernes en la recién inaugurada Sala de Graus de la facultad de Letras de la Universitat de Girona. Además de la figura de Edgar Morin, el seminario contará con la participación de los profesores Emilio Roger, Ignacio Salazar y Ana Sánchez,

Morin impartirá esta semana un seminario en la UdG

procedentes de diversas universidades españolas.

Mañana, la facultad de Derecho será la sede de una conferencia titulada "La lucha contra el terrorismo internacional tras el 11 de septiembre", que ofrecerá la doctora Consuelo Ramon Chornet, profesora de Derecho Internacional de la Universidad de Valencia. La conferencia, incluida dentro del curso "Globalització i Dret", se iniciará a las 10.30 horas. Por la tarde, a las 16.30 horas, Javier de Lucas, de la Universidad de Valencia, impartirá la conferencia "Seis falacias sobre el multiculturalismo".

Diari de Girona

11 de juny del 2002

L'ÈTICA SERÀ EL TEMA PRINCIPAL DE LES LLIÇONS QUE IMPARTEIX FINS DIVENDRES

Edgar Morin converteix Girona en centre del pensament

L'intel·lectual francès dirigeix un seminari a la Càtedra Ferrater Mora

ALBERT SOLER
GIRONA

□ Probablement no és exagerat dir que aquesta setmana Girona és un dels centres del pensament mundial. No ho és perquè, des d'ahir i fins divendres, Edgar Morin ofereix, a la Càtedra Ferrater Mora de la UdG, el seminari *Pensée complexe et éthique*. Morin, filòsof, antropòleg i sociòleg, és una de les poques persones que es poden considerar intel·lectuals des d'una perspectiva mundial. O global, que es diu ara.

Des de fa vint anys, el professor parisenc treballa a la recerca d'un mètode útil per afrontar el desafiament que la complexitat imposa actualment, no només al coneixement científic, sinó als habituals problemes humans, socials, etc. El tema de les lliçons que des d'ahir està impartint —en horaris de matí i tarda— a la recentment inaugurada Sala de Graus de la facultat de Lletres és precisament aquesta «ètica complexa» que l'ocupa darrerament.

Durant cinc dies, Morin desenvoluparà un programa en deu lliçons: L'ètica del bon pensar; Les tres ètiques (dividit en autoètica, socioètica i antropològica i ètica pla-

Edgar Morin. El pensador, a la sala de graus de la facultat de Lletres.

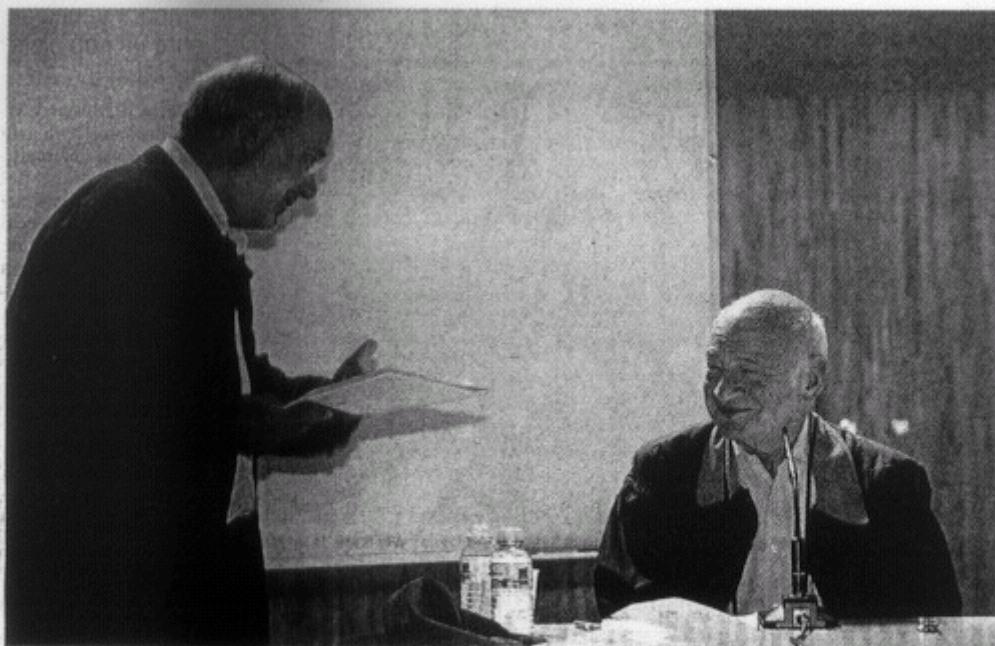
netària); Les incerteses ètiques; L'ètica de la comprensió; Ètica i política; El perdó; La resistència a la crueltat del món, i conclusions.

Els llibres de Morin que han estat traduïts al català són *Els meus dimonis* (Autobiografia) (Ed. Proa), *Els 7 coneixements necessaris per a l'educació del futur* (Centre Unesco de Catalunya), i *Tenir el cap clar*. Per organitzar els coneixements i aprendre a viure (La Campana).

La seva obra abarca la sociologia contemporània, la complexi-

tat antropològica i la diagnòstic i ètica pels problemes socials.

La Càtedra Ferrater Mora pot presumir d'haver comptat entre els directors dels seus seminaris, des de 1989, amb 21 pensadors de primer ordre. Entre els més coneguts hi ha Ferrater Mora, Adam Schaff, Lluís Santaló, Noam Chomsky, Leonardo Boff, Alain Touraine, Theo Angelopoulos i Luigi Luca Cavallini-Sforza. Han confirmat la seva presència Peter Singer (2003) i Seyla Benhabib (2005).

Terricabras (esquerra) va presentar Edgar Morin com un pensador clau per comprendre la complexitat del món actual. / MIQUEL RUIZ.

Edgar Morin afirma que no podem deslliurar-nos de la incertesa ètica, però tampoc del risc de l'acció

El pensador francès va començar ahir un curs a la càtedra Ferrater Mora

IMMA MERINO / Girona

«No podem deslliurar-nos de la incertesa ètica, de manera que estem condemnats a arriscar-nos», va apuntar el pensador francès Edgar

Morin, en la sessió inaugural del curs *Pensée complexe et éthique* que, des d'ahir i fins divendres, dirigeix com a professor convidat de la càtedra Ferrater Mora de Pensament

Contemporani de la UdG. Morin va desplegar arguments propis d'una manera de pensar que considera la complexitat humana, la possibilitat de l'error i de la contradicció.

Edgar Morin va ser presentat per Josep Maria Terricabras, director de la càtedra Ferrater Mora, com un pensador clau per intentar comprendre la complexitat del món actual. Autor d'un mètode que vol aplegar diferents formes del saber, tant científic com humanístic, per organitzar els coneixements i aprendre a viure, Morin creu que el problema de la complexitat és ineludible: «Tot plegat és tan complex que s'ha de treballar molt per tenir un comportament ètic. Aquest treball és indestruïble d'un coneixement correcte. Pensar bé per actuar bé. Tot i així no podem deslliurar-nos de la incertesa, perquè, precisament,

el més difícil en un període inquietant no és fer el que és degut, sinó conèixer quin és el deure.»

La incertesa ètica, a parer de Morin, té a veure amb les conseqüències imprevisibles de les accions. D'aquí, com va exposar ahir a la nova Sala de Graus de la Facultat de Lletres de la UdG, apareixen els temes de la il·lusió ètica i dels efectes contradictoris d'una acció. Pel que fa a la il·lusió ètica, Morin va remetre a l'esperança del comunisme: «Molts van creure que treballaven per l'emancipació del gènere humà sense adonar-se que, de fet, treballaven per la seva esclavitud.» Militant comunista arran del seu compromís

amb la Resistència francesa al nazisme, però exclòs del PCF per la seva actitud crítica respecte a l'estalinisme, Morin va insistir en un exemple relatiu al comunisme per referir-se als efectes contradictoris, imprevisibles i fins paradoxals de les accions humanes: «La defensa de Stalingrad va frenar l'avenç del nazisme, però a la vegada té com a conseqüència negativa haver contribuït a la consolidació del poder de Stalin.»

Amb l'exposició que va obrir el curs que dirigeix a la càtedra Ferrater Mora i en què també participaran diversos professors interessats profundament en la seva obra, Morin va fer present que el seu pen-

sament és indestruïble de la seva experiència vital. Així, patint l'exclusió com a jueu, Morin ha intentat fugir de la intolerància i els maniqueïsmes, fins i tot en l'època de la Resistència: «Molts companys criminalitzaven tots els alemanys, mentre que jo pensava que no es podia lluitar contra el nazisme amb una altra forma de racisme.» En tot cas, el pensament ètic de Morin va convidar a una pregunta del professor Terricabras: La perplexitat, no pot paralitzar l'acció? La resposta de Morin és que no podem deslliurar-nos de la incertesa, però tampoc de l'acció ètica, de manera que hem d'arriscar-nos: «Amb prudència i confiant en la sort.»

10 de juny del 2002

El pensador, Edgar Morin, participa en el Seminario "Pensamiento complejo y ética" de la UdG

La Càtedra Ferrater Mora de la [Universitat de Girona](http://www.udg.edu) ofereix, del 10 al 14 de juny, el seminari titulat Pensée complexe et éthique, a càrrec del professor Edgar Morin (París, 1921) -pensador multidisciplinari (filòsof, antropòleg, sociòleg), considerat un dels grans "maîtres à penser" del segle XX-.

Les sessions es faran en francès a la recentment inaugurada Sala de Graus de la Facultat de Lletres, de dilluns a divendres d'11h a 13h i de 16h a 18h.

La recerca

La idea bàsica en la filosofia d'Edgar Morin, sovint qualificada de sociològica, és la de "Complexitat". Com diu a la seva obra "Introducción al pensamiento complejo" (Ed. Gedisa, 2001): "La causa profunda de l'error, no està en l'error de fet (falsa percepció), ni en l'error lògic (incoherència) sinó en el mode d'organització del nostre saber en un sistema d'idees (teories, ideologies)". Complex és tot el que es teixeix conjuntament. La unitat de la recerca d'Edgar Morin es troba en l'afany per bastir un coneixement ni mutilat ni separat amb envans, que pugui respectar l'individual i el singular inserint-lo en el seu context i en el seu conjunt.

En aquest sentit:

- Ha fet recerques en sociologia contemporània (L'Esprit du Temps, La Métamorphose de Plozevet, La Rumeur d'Orleans...)
- S'ha esforçat a concebre la complexitat antropològica, incloent-hi la dimensió biològica i la dimensió imaginària (L'Homme et la mort, Le Cinéma ou l'homme imaginaire, Le Paradigme perdu)
- Ha enunciat un diagnòstic i una ètica per als problemes fonamentals del nostre temps (Pour sortir du XX Siècle, Penser l'Europe, Terre-Patrie)
- Finalment, s'ha consagrat -des de fa vint anys- a la recerca d'un Mètode, útil per afrontar el desafiament de la complexitat imposa actualment no tan sols al coneixement científic, sinó als nostres problemes humans, socials, polítics... (Le Méthode: 1.- La Nature de la nature, 2.- La Vie de la vie, 3.- La Connaissance de la connaissance, 4.- Les Idées, 5.- L'Humanité de l'humanité, publicat l'any 2001). Aquesta recerca desemboca en una proposta de reforma del coneixement.

Quatre eixos del pensament d'Edgar Morin

- 1.- Complexitat i organització: El funcionament del pensament és més semblant al d'un organisme viu (amb les seves singularitats i ombres) que a una mecànica que obeeix lleis universals
- 2.- Complementarietat i tensió de contraris: Cos i ordre, objectivitat i subjectivitat, llibertat i limitació, lògica i fantasia imaginativa han de ser associades per tal de comprendre el real.
- 3.- Processos: Les aparents estabilitats només són un cas particular del moviment. Tot sistema tancat i fix es degrada.
- 4.- Irreversibilitat de l'ascens de la consciència: A través d'atzars i regressions, per assaigs i error, res no ha pogut impedir mai que la consciència (en el doble sentit de coneixement i de consciència d'un mateix) progressi sobre el planeta.

Mots clau en l'obra d'Edgar Morin: Civilització, Complexitat, Identitat, Mètode, Política, Societat.

Recerques actuals:

- Ètica complexa, que serà el tema de les seves lliçons a la Càtedra Ferrater Mora de la UdG
- Recerques i treballs sobre Epistemologia de la Complexitat, i intercanvis amb institucions i investigadors estrangers dedicats al problema del coneixement complex.

Obres (en català)

- Els meus dimonis [Autobiografia] Ed. Proa, Bcn, 1995
- Els 7 coneixements necessaris per a l'educació del futur Centre Unesco de Catalunya, Bcn, 2000
- Tenir el cap clar. Per organitzar els coneixements i aprendre a viure. Ed. La Campana, Bcn, 2001
- Joseph Maila - Àngels Roque (eds.) : Els reptes de la interculturalitat a la Mediterrània. Inclou l'article de Morin: "Si t'oblidés, Salònica"..."

CATALUÑA

Morin participa en un seminario de la Universidad de Girona

GIRONA.- El filósofo francés Edgar Morin, uno de grandes del pensamiento contemporáneo europeo, inauguró ayer en la Facultad de Letras de la Universidad de Girona (UdG) su seminario Pensamiento complejo y ético, organizado por la Cátedra Ferrater Mora.

En el seminario, que durará hasta el viernes, Morin ahondará en el concepto de 'ética compleja', una de las constantes de su obra filosófica, y tratará sobre la relación entre la ética y la política y su papel ante la crueldad del mundo. En las jornadas, participarán también los profesores Emilio Roger, de la Universidad de Valladolid, Ignacio Salazar, de la Universidad de Sevilla, y Ana Sánchez, de la de Valencia.

Edgar Morin (París, 1921) ha publicado una treintena de obras sobre sociología, política, epistemología y antropología, entre las que destaca El método, en la que busca una manera de afrontar el desafío que supone la complejidad del mundo actual. Doctor honoris causa de múltiples universidades, Morin luchó en la Resistencia durante la II Guerra Mundial; actualmente es presidente de la Agencia Europea de la Cultura de la Unesco.

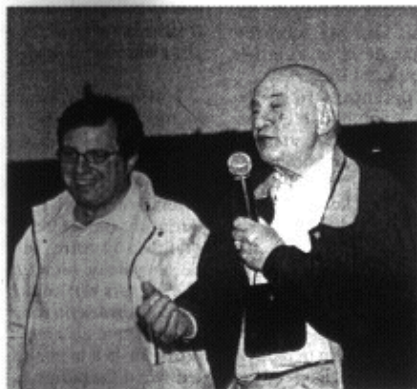
12 de juny de 2002

la crònica | IMMA MERINO

Millors al cinema que a la vida

● Mentre ens dirigíem cap el cinema Truffaut, Edgar Morin li comentava a Àngel Quintana i a aquesta cronista que lamentava que *Chronique d'un été*, el film que el 1961 va codirigir amb Jean Rouch, s'hagués hagut d'ajustar al convencional metratge d'una hora i mitja perquè van haver de tallar la seqüencialitat natural de les entrevistes a joves parisencs interrogats per la seva relació amb la felicitat. Morin no va rodar cap altre film, tot i que tenia idees que no van ajustar-se a les formes de producció en un moment en què el cinema era més obert i agosarat que ara. Ni tampoc va continuar amb les seves reflexions sobre la naturalesa del cinema i l'actitud de l'espectador expressades a *Le cinéma ou l'homme imaginaire* (1956). Molts anys després, però, els textos de Morin sobre el cinema continuen llegint-se i ell mateix encara es reconeix com a «cinèfag i cinèfil». Per això, aprofitant la seva estada a Girona com a professor de la càtedra Ferrater Mora, el cinema Truffaut va proposar-li que triés una pel·lícula per presentar-la a la sala. Així, va concedir l'oportunitat de descobrir o de reveure, amb renovada admiració, *Andrei Roublev*, el film de Tarkovski que confronta la sensibilitat d'un artista amb l'horror del món on viu: en el cas del pintor d'icones, la Rússia devastada pels conflictes de poder de la primera meitat del segle XV.

Abans de la projecció d'aquest film, que va impressionar-lo intensament i que recorda amb emoció, el pensador francès va parlar de la seva iniciació en el cinema. Va explicar que forma part d'una generació

Àngel Quintana, del col·lectiu gironí de crítics de cinema que gestiona el Truffaut, va presentar Edgar Morin. / E. PICAS

molt apassionada i influïda pel cinema i va evocar la seva infància a Menilmontant quan, durant la dècada dels trenta, va descobrir els films de Marcel Pagnol o de l'alemany Pabst. Amb el temps, aquesta vivència fascinant del cinema va dur-lo cap a la reflexió intel·lectual. Aleshores, va explicar, començava a treballar al CNRS (Centre Nacional de Recerca Superior) i, en demanar que li paguessin les entrades al cinema per a la seva investigació, van decidir de costejar-li el metro, però no una activitat plaent. El cas és que, en l'ambient intel·lectual posterior a la II Guerra Mundial, el cinema era vist amb menyspreu: «D'una banda, existia un cert aristocratism universitari que no considerava el valor estètic del cinema. D'altra, un punt de vista suposadament marxista que percebia el cinema com una forma d'alienació de les classes populars.» Morin, però, té clara la seva defensa del cinema: «Certament, som en l'obscuritat, en un estadi semihipnòtic, però conservem la lucidesa que ens fa reconèixer que ens trobem davant d'una ficció que no és la realitat. Potser som més lúcids al cinema que a la vida real. I fins i tot millors persones: quan veiem Charlot, sentim simpatia per ell. Després, al carrer, trobem un rodamon i el mirem amb menyspreu.»

Edgar Morin: «Respecte a la xenofòbia, la situació no és d'alarma, però sí de vigilància»

El pensador francès creu que, després de l'11 de setembre, s'han d'evitar els maniqueïsmes

IMMA MERINO / Girona

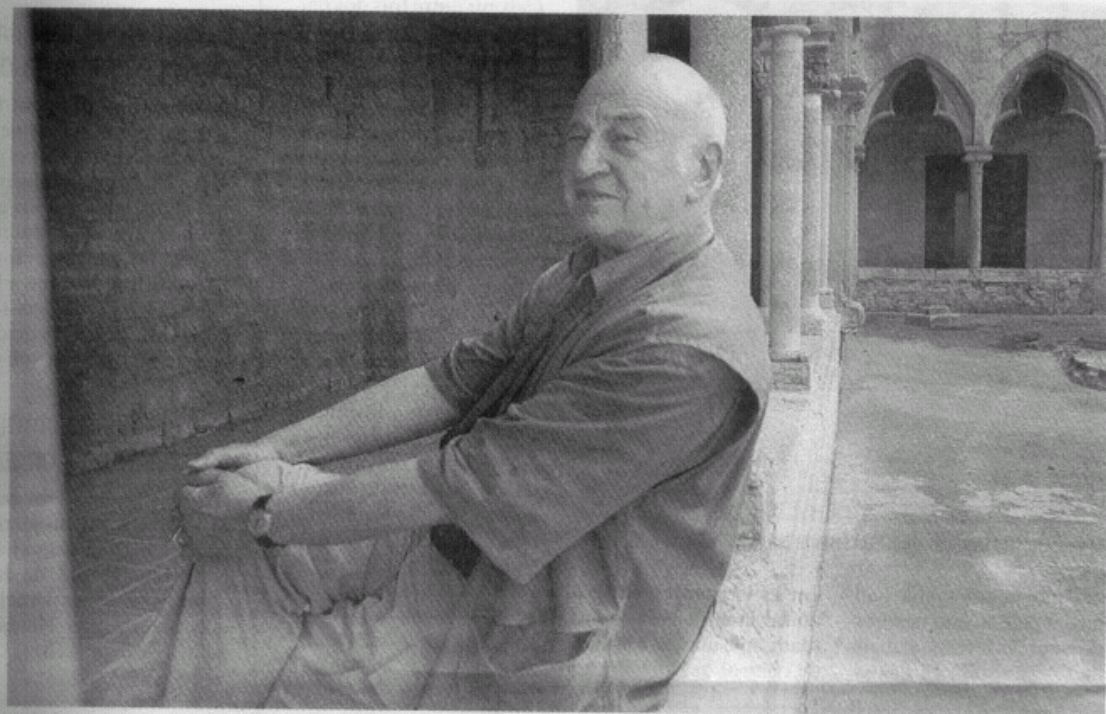
● Edgar Morin considera que, arran dels fets de l'11 de setembre passat, cal evitar el maniqueïsmes per contradir la idea del xoc de civilitzacions. «El maniqueïsmes s'estableix a

dues bandes: Bush parla d'una guerra del bé contra el mal, mentre que sectors islàmics parlen de la maldat de la civilització occidental. No hem de jugar-hi a favor», va comentar durant una roda de premsa celebrada ahir

a Girona, on el pensador dirigeix aquesta setmana un curs a la càtedra Ferrater Mora. En vista de l'emergència de la xenofòbia i la ultradreta a Europa, Morin va afirmar que la situació no és d'alarma, però que cal vigilar.

En relació amb la pujança a Europa d'una ultradreta vinculada a posicionaments racistes, Edgar Morin va exposar la seva anàlisi del cas francès, el que coneix més bé: «No s'ha d'oblidar l'existència d'una tradició molt reaccionària i xenòfoba a França. Durant les primeres dècades del segle passat, hi havia una ultradreta molt nacionalista que, de fet, després va col·laborar amb el nazisme. El cas és que aquesta tradició, mai perduda, ha retornat amb força. En tot cas, hi ha circumstàncies que ara contribueixen a l'emergència de moltes tensions i formes d'intolerància.» Morin, aleshores, va referir-se a la incertesa i la poca confiança en el futur, mentre que els partits tradicionals no aporten esperança. També va comentar que a França s'ha treballat a favor de la integració dels immigrants, però que els processos són difícils: «Sobretot amb els arribats d'Algèria, perquè persisteixen ferides d'una guerra molt cruel. A més, ressona el conflicte entre israelians i palestins perquè hi ha sectors àrabs que creuen que Occident afaïoreix més els primers.»

Morin va lamentar que els partits d'esquerres no tinguin més present la seva tradició internacionalista i que, en contrast amb els discursos nacionalistes que insisteixen en el perill

Edgar Morin, al claustre de la Facultat de Lletres de la UdG, on dirigeix el curs *Pensée complexe et éthique*. / MANEL LLADÓ.

de la pèrdua de la identitat, treballin per un concepte de globalització que no sigui el de l'expansió de l'economia capitalista, sinó el de la creació d'organismes polítics per afrontar problemes comuns. En tot cas, en vista de l'emergència del neofeixisme i la xenofòbia, el diagnòstic de Morin no apunta cap a un estat d'alarma, però sí a la vigilància, tenint present la sobtada ascensió del nazisme: «Als anys 20, el partit nazi era considerat un reducte d'histèrics. Els

partits d'esquerres no li donaven cap mena d'importància i optaven per lluitar entre ells. Què va passar? Arran d'una forta crisi econòmica, sobretot a Alemanya, els nazis van explotar un sentiment d'humiliació adquirit pels alemanys com a derrotats a la I Guerra Mundial. I el nazisme, basat en un nacionalisme exloent, va escampar-se. Per això, hem d'estar alerta.»

D'acord amb una manera de pensar antimaniquea, Morin també va ma-

nifestar-se en relació amb les conseqüències dels atemptats de l'11 de setembre: «Si es va en la direcció d'una guerra del bé contra el mal, proclamada des dels dos bandols, el xoc entre civilitzacions pot fer-se possible. Però aquest xoc no és una determinació fonamental de la història. Pot evitar-se des d'actituds que no afaïoreixin el maniqueïsmes.» Morin va suggerir que, a Occident, es té una visió reduccionista i immobilitat del món islàmic: «Si la

dictadura dels aiatol·làs a l'Iran ha sofert canvis és perquè certs sectors, com ara els joves i les dones, s'hi van moure en contra.»

Edgar Morin també va ser preguntat pel seu concepte educatiu: «Els coneixements es donen de manera massa separada quan, de fet, estan molt lligats. A més, crec que s'ensenyen els coneixements, però no s'ensenya què significa el coneixement i com poden afrontar-se els errors i les il·lusions del coneixement.»

ENTREVISTA

Edgar Morin

Filòsof, antropòleg i sociòleg

«La democràcia no és un sistema irreversible»

ALBERT SOLER

GIRONA

El professor francès Edgar Morin, un dels intel·lectuals més respectats del món, ofereix a la Càtedra Ferrater Mora de la UdG el seminari *Pensée complexe et éthique*. La idea bàsica d'aquest filòsof, antropòleg i sociòleg és la de la «complexitat». Ahir va oferir una roda de premsa en la qual va desenvolupar les seves idees principals.

Com veu un expert com vostè l'actual sistema educatiu?

Penso que s'ha de reorganitzar tot l'ensenyament. Actualment s'ensenyen moltes disciplines sense comunicació entre elles, i això provoca una fragmentació del saber, que impedeix enfrontar-nos als problemes fonamentals del món. En resum, diria que s'ensenyen els coneixements i no s'ensenyà què significa el coneixement, i és una equivocació, perquè és això precisament el que ens ensenya a detectar els errors. Conèixer és sempre traduir i reconstruir i una veritat. El sistema d'ensenyament ensenya a separar, però no a deliberar. No ensenya tampoc la identitat humana. Fins i tot hi ha una separació entre les ciències humanes i la literatura, que per a mi és una manera molt comprensible de conèixer els humans. I el mateix podríem dir de la biologia, de l'astronomia... El mal de tot això és que no aprenem a comprendre els altres, i no em refereixo només als que estan a altres països, sinó fins i tot dins de la mateixa família.

Què en pensa de la nova llei de la qualitat de l'ensenyament que a l'Estat espanyol valorarà sobretot els sabers concrets dels estudiants? A més, sem-

Edgar Morin. El pensador, al claustre de Lletres de la UdG.

bla que dins d'una mateixa classe hi haurà diversos grups segons els seus coneixements.

No conec bé la polèmica, però el cert és que sovint hi ha problemes de «demografia». En una classe de 30 o 40 alumnes és difícil tenir coneixement de la realitat de cadascun. No hi hauria d'haver més de 15 o 20 alumnes per classe. Ara bé, jo no estic per la segregació, perquè cada jove té la seva història personal, i aquesta no sol ser gaire regular: poden tenir crisis personals i quedar endarrerits, i després avancen molt ràpidament. D'altra banda, s'ha d'organitzar un mètode que no ensenyi dades aïllades; sí, és molt útil saber que Amèrica es va descobrir l'any 1492, però el coneixement no es pot reduir a una acumulació de dades. És més important la capacitat d'organitzar el coneixement.

Quina valoració fa dels canvis que hi ha hagut al món després de l'11 de setembre?

Penso que hi ha hagut una exacerbació mútua. Al Qaeda pensa que és la lluita d'una civilització bona contra una de corrupta,

que és l'occidental, però les declaracions del president Bush també parlaven de la lluita del bé contra el mal. Per aquest camí podem anar a un xoc de civilitzacions, però no és una determinació de la història. La globalització fa que algunes societats temin per la seva pròpia identitat, i vulguin tornar a les seves arrels, al seu passat. Si a això s'hi sumen sentiments religiosos i nacionals, pot haver-hi xocs.

A què creu que es deu l'auge de l'extrema dreta a alguns països europeus?

Durant tot el segle XX hi va haver partits d'aquests. Si ara hi ha una mena de ressurrecció és per algunes coses que ho afavoreixen. Fins ara aquesta extrema dreta no és perillosa. Repeteixo: fins ara, perquè el partit nazi tampoc no era perillós, als anys 20, fins que va arribar una crisi econòmica gegant. Hem d'estar alerta per si ve una crisi forta, perquè la democràcia no és un sistema irreversible. No hem d'estar alarmats, però sí vigilant.

La Universitat de Girona acull aquesta setmana el seminari 'Pensament complex i ètic' del pensador i antropòleg francès

Edgar Morin: "El xoc de civilitzacions és evitable"

Jordi Serrat
GIRONA

El francès Edgar Morin discrepa de la visió nord-americana que situa l'11 de setembre com la confirmació que el món s'encamina necessàriament cap a un xoc de civilitzacions.

Convidat per la Càtedra Ferrater Mora, aquest pensador, antropòleg i sociòleg, de 81 anys, està realitzant aquesta setmana a la Universitat de Girona el seminari *Pensament complex i ètic*. El reconegut filòsof va analitzar ahir el nou període internacional obert aquest inici de segle XXI arran de l'atemptat a les Torres Bessones de Nova York. Segons Morin, la idea proclamada per l'americà Huntington que anem cap a una col·lisió entre la cultura d'Occident amb l'Islam més integrista no és una determinació inevitable sinó només una "possibilitat". Per Morin, els qui estan alimentant aquest xoc són els radicals. Va citar els membres de l'organització terrorista Al-Qaida, que creuen que la cultura islàmica està en possessió de la veritat contra la "corrupció i maldat" americanes, però també algunes veus d'Occident. En concret, es va referir a diverses declaracions de Bush sobre "la lluita del bé contra el mal". Per això va criticar el "maniqueisme" i va avisar que si es continua amb aquesta "exacerbació puntual" si que hi pot haver al final un conflicte.

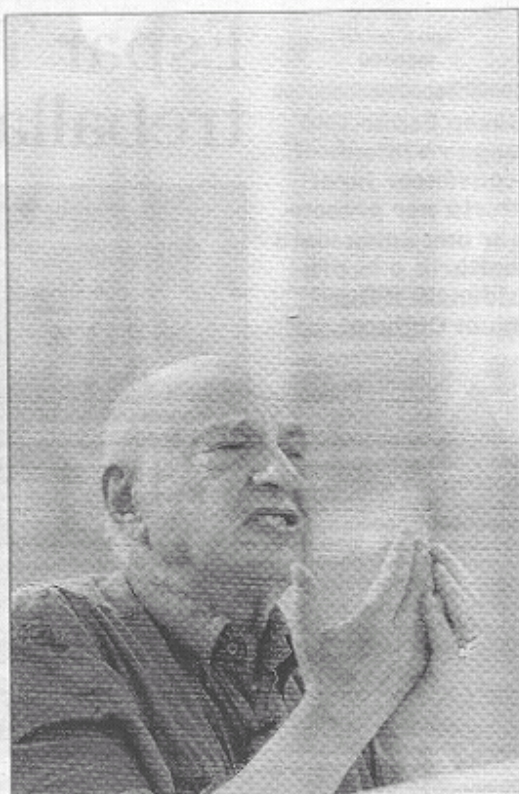
L'anàlisi que va fer ahir Morin parteix de la base que el procés de mundialització actual està suscitant "reaccions en antigues civilitzacions que temen perdre la identitat". Un exemple clar de "tancament" ha estat, al seu entendre, els governs d'aitollis de l'Iran. Però es va mostrar esperançat que no es tracta d'un fenomen "definitiu". Està convençut que bona part de la societat iraniana, especialment els joves i les dones, s'ha resistit a la islamització forçada. A més, el món intel·lectual i universitari s'ha sabut enfrontar a la regressió.

Però va avisar que el model occidental tampoc és atractiu per a tothom, ja que ha fracassat la convicció que "el progrés és una màquina de tren imparabile" que arribarà als països subdesenvolupats. "Al contrari -va dir-, avui sabem que els progressos tècnics, científics i econòmics han obert fins i tot la possibilitat de la destrucció de la humanitat amb la bomba nuclear". Per això va advertir que aquesta situació afavoreix els moviments dels pobles islàmics

de tornar a les seves arrels, ja que desconfien de l'esdevenidor que se'ls ofereix.

Tampoc creu que hi hagi un enfrontament de base religiosa, ja que l'Islam i el cristianisme tenen la mateixa arrel. "Hem de moderar i rebutjar aquesta idea de la inevitabilitat de la guerra entre civilitzacions", va concloure. Tot i relativitzar l'auge de l'extrema dreta a França, "que fins ara no és perillosa", Morin va apel·lar a estar "vigilants" però no "alarmats" per aquest increment, que va atribuir a la incertesa que regna avui a Occident i pel fet que els partits tradicionals "no generen esperança", entre altres motius.

Morin està treballant en el 5è volum del seu llibre *Le méthode*, una recerca que proposa la reforma del coneixement. La seva proposta ètica distingeix entre tres dimensions del fet humà. En primer lloc, l'home com a individu; en segon, la dimensió que relaciona l'home amb la societat; i finalment, aquella que l'identifica com a membre d'una espècie.

Edgar Morin va obrir ahir un seminari a la Universitat de Girona

Morin alerta de que la política "del día a día" alimenta a la extrema derecha

El pensador francés ha impartido un seminario sobre ética en Girona

GERARD BAGUÉ, Girona. Los partidos políticos dominantes viven inmersos en la voracidad del día a día. Sin objetivos ni expectativas a largo plazo, espectadores de luchas insustanciales, los ciudadanos caen en la angustia de la falta de porvenir. Y sus votos, en la urna de

la extrema derecha. Éste es el diagnóstico del reputado pensador francés Edgar Morin, invitado reciente en la Cátedra Ferrater Mora de Pensamiento de la Universidad de Girona, a la hora de explicar el auge de los partidos ultranacionalistas y xenófobos en algunos países de Europa.

Morin asegura que hay que mantenerse "vigilantes, pero sin alarmarse" ante esta situación, para "evitar que una crisis económica o de civilización propicie que las fuerzas más peligrosas tomen el poder, como sucedió en Alemania con el partido nazi". La inmigración, la inseguridad ciudadana y la "deriva de la identidad" se están convirtiendo, según Morin, en poderosos aliados de la derecha.

El creador del denominado "pensamiento complejo", un método al que ha consagrado 20 años de estudio y que intenta aunar antropología, sociedad, biología y dimensión imaginaria, criticó la enseñanza compartimentada que ofrece la educación actual.

"El conocimiento no se reduce a la acumulación de datos. Sin las relaciones ni el contexto, las informaciones caen en el vacío", asegura Morin, que reclama que se enseñe a los estudiantes a "enfrentarse a las incertidumbres".

El filósofo se declara contrario a la segregación de alumnos por sus capacidades y opina que sólo en clases de 15 o 20 alum-

nos se puede combatir el "problema demográfico" de la enseñanza actual.

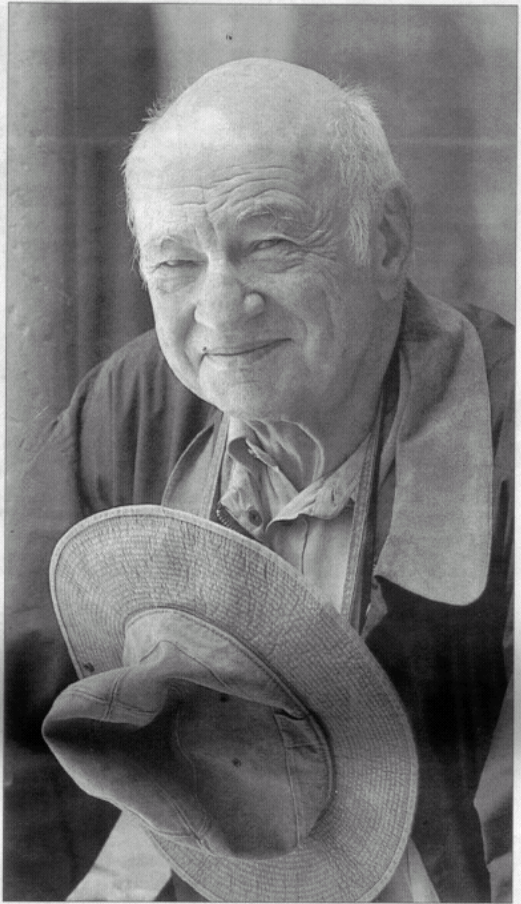
Edgar Morin, nacido en París en 1921, combatió con la resistencia francesa durante la II Guerra Mundial. Sus avatares bélicos y sus ricas vivencias han sido una fuente inagotable de ejemplos prácticos para sus libros. A menudo afirma: "Sin algunas de mis experiencias, mi filosofía sería diferente". Es autor de una gran cantidad de libros y ensayos multidisciplinarios en los que muestra sus conocimientos de filosofía, antropología o sociología. Morin mantiene que el pensamiento no es mecánico ni obedece a leyes universales, sino que funciona con las singularidades y las sorpresas de un organismo vivo.

El seminario que Edgar Morin ofreció en la Universidad de Girona versó sobre el sexto y último apartado de su método de "pensamiento complejo", centrado en la ética, y que próximamente será publicado con el título de *La ética*. "El imperativo de mi ética es saber si cuando queremos hacer el bien lo conseguimos

verdaderamente", explica. Según Morin, la historia está llena de ejemplos de acciones cuyos resultados escaparon a la intención de sus autores. "Algunos comunistas creían que defendían la emancipación y después resultó ser una nueva forma de esclavitud", recordó.

Durante su estancia en Girona, Morin presentó en el cine Truffaut una de sus películas favoritas, *Andrei Rublev*, de Andrei Tarkovski. Allí se presentó como uno de los primeros intelectuales que reivindicó el valor del cine ante quienes lo consideraban un despreciable entretenimiento de masas.

Morin originó un pequeño conflicto entre los sesudos científicos del prestigioso CNRS parisino cuando les pidió que le pagaran las entradas del cine para sus investigaciones audiovisuales. El centro rechazó sufragar una actividad "placentera" y sólo aceptó pagarle los billetes del metro. La anécdota ilustra el viejo empeño de Morin de derribar la barrera entre el arte y la ciencia, entre la poesía y la inteligencia.

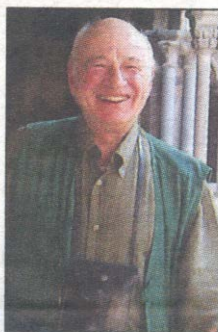
Edgar Morin, durante su estancia en Girona. / PERE DURAN

Revenda

www.revenda.segundamano.es

Del 17 al 23 de juny del 2002

ACTUALITAT

Edgar Morin ha estat a Girona

El filòsof francès Edgar Morin ha estat a Girona convidat per la Càtedra Ferrater Mora.

Pàgina 8

(Portada)

■ El filòsof intervé a la Càtedra Ferrater Mora de la UdG

Edgar Morin adverteix que cal vigilar l'auge de l'extrema dreta

INTRA-ACN

El pensador francès Edgar Morin, a la Universitat de Girona.

■ Girona

El filòsof, antropòleg i sociòleg Edgar Morin considera que cal vigilar l'auge de l'extrema dreta que s'està donant en alguns països europeus. Tot i que no ho considera una situació alarmant, va advertir que la democràcia «no és irreversible». Morin va fer aquestes observacions en una trobada que va tenir amb els mitjans de comunicació, arran de la seva estada a Girona per intervenir a la Càtedra Ferrater Mora de la Universitat de Girona, va informar Intra-ACN.

Per Morin, la «resurrecció» de l'extrema dreta en alguns països europeus com França, Àustria o Holanda es deu principalment a la situació d'incertesa i angonya que es viu arran de la desocupació, la desintegració social, familiar. Per Morin, aquests factors comporten una sensació de profunda incertesa i inseguretat. A aquest fet, Morin hi afegeix la situació dels governs dominants que no donen una perspectiva d'esperança a la població. Segons el filòsof francès aquests factors «alimenten una angonya». Però Edgar Morin va advertir que ara per ara «no ens hem de preocupar».

Morin va comparar la situació de l'auge de l'extrema dreta en alguns països europeus, amb la situació de l'Alemanya dels anys 20, quan el

partit nazi «encara no era una amenaça». La crisi econòmica que va patir Alemanya, però, va fer que el país patís un fort sentiment d'humiliació, i va ser aleshores, quan el nazisme es va fer imparable. En aquest sentit, Morin va alertar que «una crisi econòmica o de civilització pot fer que les forces negatives tornin al poder». «La democràcia no és irreversible, no s'ha de pensar que el perill és inevitable, tot i que penso que no és probable», va matisar.

Segregar els estudiants

Morin es va referir també a la segregació dels estudiants a les aules, una de les mesures que preveu el PP en la Llei de Qualitat de l'Ensenyament. Morin es va mostrar contrari a la segregació, perquè considera que «la línia de coneixement del jove no és gaire regular; pot patir alguna crisi i quedar retardat, però després pot avançar. Per Morin el més important per als alumnes és adquirir un mètode que els permeti organitzar el coneixement.

Edgar Morin es troba aquesta setmana a Girona, convidat per la Càtedra Ferrater Mora per impartir un seminari, titulat amb el nom *Pensée complexe et éthique*.

“Sólo nos puede curar el Dr. Love”

Habla Edgar Morin El pensador francés reflexiona sobre la insolidaridad que surge de las entrañas de la nueva soledad

LA VANGUARDIA - 02.35 horas - 03/07/2002

Edgar Morin

ÁNGEL QUINTANA

Edgar Morin, antropólogo y filósofo, pensador de la complejidad humana, ha centrado su último volumen de "La Méthode" en pensar el problema de la constitución de la identidad moderna. Durante un receso del curso sobre ética que ofreció en la cátedra Ferrater Mora de la Universitat de Girona, analizó el problema de la soledad.

En sus últimos trabajos ha insistido en el hecho de que el individuo moderno debe asumir su condición de estar en el mundo sin saber por qué. ¿Cree que estamos condenados a la soledad?

La soledad moderna está estrechamente relacionada con el desarrollo del individualismo. El crecimiento de la responsabilidad y de la autonomía del individuo ha estado acompañado de un elevado grado de pérdida y de degradación del concepto tradicional de solidaridad. Vivimos en una especie de encrucijada de soledades.

¿Podemos entonces definir nuestro mundo como el fin de la solidaridad y el triunfo del individualismo?

Podemos decir que ha surgido un nuevo problema de soledad, que visto desde una perspectiva ontológica es debido a que aquello que está en cada uno no es fácilmente traducible al otro. Tenemos una parte solitaria de nuestro propio ser que nos impide relacionarnos con los otros. Esto nos traslada hacia un tema que estuvo muy desarrollado en los años sesenta como es el de la incomunicación. Las películas de Michelangelo Antonioni se hacían eco de la crisis profunda que suponía para la sociedad del bienestar la existencia de la incomunicabilidad entre los seres humanos.

En aquellos años, la cuestión de la incomunicación guardaba una relación estrecha con el tema de la alienación. ¿Podemos hablar actualmente de alienación?

La relación con la alienación es de otra naturaleza, podemos sentirnos alienados sin sentirnos solos. Por ejemplo, alguien que se siente alienado por culpa de su pasión hacia el fútbol no se siente del todo solo cuando visita un estadio. El sentimiento de soledad se manifiesta sobre todo en la conciencia de cerrazón individual, en la imposibilidad que sentimos de la necesidad del otro. En el mundo actual existe una multiplicación constante de soledades, como, por ejemplo, la soledad del anciano o la soledad de la divorciada. Unas soledades que son producto de los sistemas de desarrollo social de nuestra civilización.

Sin embargo, hay gente que define nuestro mundo como la sociedad de la comunicación.

Hemos reducido el término comunicación a las informaciones, pero la comunicación de informaciones no es una forma de reconocimiento, del mismo modo que la comunicación de conocimientos no implica, forzosamente, la comprensión. Quizás Internet puede llegar a ayudarnos a combatir contra la soledad permitiendo que hombres y mujeres que no se conocen mantengan determinadas formas de relación, pero este tipo de relación se encuentra sometida a una alta probabilidad de fracaso. Creo que la gente se equivoca cuando reclama a la comunicación una cierta responsabilidad frente a la soledad moderna, porque es la comprensión la que nos conduce hacia la soledad. En el mundo moderno tenemos graves problemas para hacernos comprender y esto es básicamente, de civilización. Por otra parte, cuando vivimos con la posibilidad de podernos proyectar hacia el futuro tenemos más posibilidades de aceptar nuestro destino que cuando el futuro es incierto. Estamos en un mundo sin futuro y esto nos crea un sentimiento de angustia que desemboca en la soledad.

En sus trabajos, también ha insistido en que la soledad ultramoderna no es únicamente un problema social sino un problema cósmico.

Si, existe un grave problema de soledad en la posición que ocupa el ser humano en el universo. Vivimos con la angustia de poder encontrar otras especies humanas que sean análogas a nosotros. Hasta el momento no ha sido posible encontrarlas en ningún lugar del universo y esto ha conducido a una especie de soledad de la humanidad frente al cosmos. Por otra parte, nos sentimos perdidos porque no disponemos de ninguna religión que nos dé una explicación del destino humano. No sabemos dónde estamos, no sabemos qué hacemos, no sabemos adónde vamos, no sabemos por qué morimos y esto nos sumerge en una profunda soledad. Frente a la soledad ultramoderna no hay salvación posible, pero existen posibles respuestas que pasan por la necesidad de sentirse ligado a los otros. El único doctor que nos puede curar de la soledad es el Doctor Love.

Abrindo Janelas para o Maternal - Pág.16

Revista

Publicação Mensal dos SINEPEs e da AEBJ
Ano 5 - Nº 57 - Dezembro de 2002

Linha Direta

EDUCAÇÃO POR ESCRITO

Edgar Morin: O Grande Pensador da Educação

Jorge Werthein,
Representante da
UNESCO no Brasil

Educação e Transformação
Social
Pág.13

Severino Felix da Silva,
Presidente da
Escola24horas

Lançamento do Projeto Dia
Nacional da Representação...
Pág.18

Prof(a). Maria Luiza
Xavier Cordeiro,
Presidente do
Sinepe/PR-Curitiba

Sinepe/PR-Curitiba Lança
Guia de Cursos Técnicos...
Pág. 20

Jardinagem e Horta - Vida Vegetal e seu Ciclo - Pág.21

O PENSAMENTO COMPLEXO DE Edgar Morin E SUA ECOLOGIA DA AÇÃO

A Revista Linha Direta vem realizando um interessante trabalho de intercâmbio e divulgação de idéias de pensadores contemporâneos através de sua seção HIPERTEXTO.

Preservando um espaço que vai além de uma simples entrevista, convida intelectuais inquietos e produtivos, agentes de mudança e de transformação para "dialogar" com nosso leitor. Nesse número, fomos brindados com um presente: o sorriso amável do francês Edgar Morin.

Edgar Morin (Paris, 1921) é considerado um dos maiores pensadores do século XX. É doutor *honoris causa* em 17 universidades de diversos países, tais como Itália, Portugal, Espanha, Dinamarca, Grécia, México, Bolívia e Brasil (Em João Pessoa e Porto Alegre). Para estudar os problemas do humano e do mundo contemporâneo, passa por distintas áreas do conhecimento: ciências biológicas, ciências físicas e humanas entre outras. Tem formação pluridisciplinar, é sociólogo, antropólogo, historiador, geógrafo e filósofo, mas acima de tudo é um intelectual livre que nos propõe uma visão transdisciplinar do pensamento. Tem mais de 40 livros de Epistemologia, sociologia, política e antropologia, publicados e traduzidos em diversas línguas. Merece ser destacada sua obra de 4 volumes, intitulada *El Método* que trata da transformação das ciências e do seu impacto na sociedade contemporânea. É diretor do Centro de Estudos Transdisciplinares em Paris, presidente da Agência Europeia de Cultura da UNESCO e presidente da Associação de Pensamento Complexo. É um apaixonado pelas artes em geral, principalmente pela literatura e pelo cinema. E gosta de ressaltar que durante a II Guerra Mundial, foi combatente voluntário da resistência francesa nos anos de 1942 a 1944, lutando contra o

Edgar Morin, um dos maiores pensadores do século XX

nazismo e o stalinismo.

Nosso encontro ocorreu no cenário gótico da Universidade de Girona, na Espanha. Edgar Morin estava ali como convidado do professor José Maria Terricabras, da cátedra Ferrater Mora, a quem devemos nosso mais caloroso agradecimento por facilitar essa entrevista.

É preciso aprender a **enfrentar as incertezas** reveladas ao longo do século XX através da microfísica, da termodinâmica, da cosmologia, das ciências biológicas evolutivas, das neurociências e das ciências históricas.

Linha Direta - Qual é a educação necessária para o século XXI?

Edgar Morin - Há que se fazer uma total reorganização da educação. E essa reorganização não se refere ao ato de ensinar. Refere-se à luta contra os defeitos do sistema que estão

cada vez maiores. Por exemplo, o ensino de disciplinas separadas e sem comunicação entre si produz uma fragmentação e uma dispersão que nos impede de ver globalmente coisas que são cada vez mais importantes no mundo. Existem problemas centrais e fundamentais que permanecem completamente ignorados ou esquecidos e que são importantes para qualquer sociedade e qualquer cultura.

Linha Direta - O senhor se refere ao seu estudo sobre os **sete saberes necessários para a educação do futuro**?

Edgar Morin - Sim, refiro-me aos sete saberes necessários que implicam em ensinar a:

- Reconhecer as cegueiras do conhecimento, seus erros e ilusões.
- Assumir os princípios de um conhecimento pertinente
- Condição humana
- Identidade planetária
- Enfrentar as incertezas

- Compreender
- Ética do gênero humano

Linha Direta - Poderia fazer-nos um comentário mais detalhado sobre cada um deles?

Edgar Morin - Entende-se que **reconhecer as cegueiras do conhecimento, seus erros e ilusões**, é assumir o ato de conhecer como um traduzir e não como uma foto correta da realidade. Trata-se de armar nossas mentes para o combate vital pela lucidez e isso significa estar sempre buscando modos de conhecer o próprio ato de conhecer.

Por **assumir os princípios de um conhecimento pertinente**, entende-se a necessidade de ensinar os métodos que permitam apreender as relações mútuas e as influências recíprocas entre as partes e o todo desse mundo complexo. Trata-se de desenvolver uma atitude mental capaz de abordar problemas globais que contextualizem suas informações parciais e locais.

Ensinar a **condição humana** deveria ser o objeto essencial de qualquer sistema de ensino e isso passa por considerar conhecimentos que estão dispersos em várias disciplinas como as ciências naturais, as ciências humanas, a literatura e a filosofia. As novas gerações precisam conhecer a unidade e a diversidade do humano.

Ensinar a **identidade planetária** tem a ver com mostrar a complexidade da crise planetária que caracteriza o século XX. Trata-se de ensinar a história da era planetária, mostrando como todas as partes do mundo necessitam ser intersolidárias, uma vez que enfrentam os mesmos problemas de vida e de morte.

É preciso aprender a **enfrentar as incertezas** reveladas ao longo do século XX através da microfísica, da termodinâmica, da cosmologia, das ciências biológicas evolutivas, das neurociências e das ciências históricas. É preciso aprender a navegar no oceano das incertezas através dos arquipélagos das certezas.

Compreender é ao mesmo tempo meio e fim da comunicação humana, portanto não pode ser algo desconsiderado pela educação. E, para

tanto, precisamos passar por uma reforma das mentalidades.

Por **ética do gênero humano**, entendo uma abordagem que considere tanto o indivíduo, quanto à sociedade e à espécie. E isso não se ensina dando lições de moral. Isso passa pela consciência que o humano vai adquirindo de si mesmo como indivíduo, como parte da sociedade e como parte da espécie humana. Isso implica conceber a humanidade como uma comunidade planetária composta de indivíduos que vivem em democracias.

Linha Direta - Sua proposta é muito interessante, mas parece ir contra um movimento que tem ocorrido tanto na Espanha, quanto no Brasil. Trata-se da proposta de realizar avaliações que buscam medir a quantidade de conhecimento dado por essas disciplinas fragmentadas. Com base em dados vindos dessa forma de avaliar, separam-se os alunos pelo nível de informação que foram capazes de reter e se afirma uma média educacional nacional. Como o senhor vê esse tipo de iniciativa?

Compreender é ao mesmo tempo meio e fim da comunicação humana, portanto não pode ser algo desconsiderado pela educação. E, para tanto, precisamos passar por uma reforma das mentalidades.

Edgar Morin - Não sou a favor de nenhum tipo de segregação, uma vez que ao longo da vida passamos por tudo: atrasos, progressos, encontros, desencontros, crises. Esse tipo de avaliação é uma forma de segregação que não ajuda a organizar o conhecimento e suas relações entre as distintas informações. Os dados e fatos que cabem em avaliações desse tipo não são conhecimentos, representam um vazio que não reflete nenhum dos sete saberes enunciados anteriormente.

Linha Direta - Um outro contra-exemplo para a ideia que o senhor apresenta seria o ocorrido em 11 de setembro de 2001, não é verdade?

Edgar Morin - É evidente que sua pergunta é muito importante e pede

um tipo de resposta que vai além do tempo que podemos dedicar a essa entrevista. Mas vou tentar resumir o que penso sobre isso. Temos ouvido falar de choque de civilizações em discursos pessimistas que revelam um maniqueísmo simétrico com direção trágica. De um lado, o fenômeno da modernização que é baseado na homogeneização geral, é um processo que suscita diversos tipos de reação nas civilizações mais antigas. Elas se aferram a seu passado, às suas raízes e à sua religião, porque têm medo de perder sua identidade. De outro lado, fracassou no mundo ocidental, a fé no progresso tecnológico e econômico como algo que nos conduzia a um mundo melhor. Já se sabe que esse progresso pode gerar inclusive o fim do mundo com uma guerra atômica.

Mas, não podemos entender as consequências possíveis desse momento como determinação histórica. E, portanto, não devemos aceitar a ideia da inevitabilidade da guerra.

Linha Direta - Mas parece que temos outros indícios que também vão a direção contrária ao que o senhor propõe. Estamos vendo que tanto na Europa quanto em outros países do mundo, a extrema direita tem avançado de modo muito evidente. Como o senhor vê esse retorno à ideologia de extrema direita?

Edgar Morin - Concordo que há uma ressurreição de coisas do passado que deveriam ter sido esquecidas ao longo do tempo. Mas, a questão é saber se isso é algo que permanecerá minoritário e localizado ou se pode vir a assumir grandes proporções em todo mundo. Compreende-se que isso ocorre em função do clima de incerteza atual e da angústia gerada por essa política do dia-a-dia que não dá esperanças de melhora para seus cidadãos. A globalização e a imigração que vem principalmente da África e dos países da América do Sul têm causado na Europa um aumento da necessidade de identidade nacional. Essa identidade de pátria faz com que as relações de cooperação internacional fiquem frágeis, além é claro de dar lugar a inúmeros tipos de ações racistas. A imigração da forma como está

ocorrendo tem trazido questões complexas como a marginalização, a delinquência juvenil e o conseqüente aumento de violência urbana. Da forma como aparecem, esses são fatores que favorecem a extrema direita.

Mas volto a insistir que não são determinismos, o futuro está limpo e não se deve pensar que o perigo é inevitável. Precisamos estar em estado de vigilância para que isso não cresça, mas não em estado de alarme como se esse fosse um mal inevitável. Para contrapor a tudo isso está a educação. E é por isso que venho desenvolvendo os últimos volumes da obra *El método*. O quinto volume está dedicado à educação e no sexto volume, desenvolvo minha proposta ética de resistência à crueldade do mundo.

Por ética do gênero humano, entendo uma abordagem que considere tanto o indivíduo, quanto à sociedade e a espécie. E isso não se ensina dando lições de moral.

Linha Direta - O senhor poderia nos explicar as linhas gerais dessa sua proposta ética?

Edgar Morin - Falo de auto-ética, de sócio-ética, de antro-po-ética e de ética planetária. Isso porque vejo o indivíduo, a sociedade e a espécie como categorias interdependentes. Diante de toda a complexidade contemporânea não há como descartar alguma dessas perspectivas. O problema atual da ética não é o dever, a prescrição, a norma. Não precisamos de imperativos categóricos. Precisamos saber se o resultado de nossas ações corresponde ao que queríamos para nós mesmos, para a sociedade e para o planeta. Já sabemos que não basta ter boa vontade, uma vez que em nome dela foram cometidas inúmeras ações desastrosas. A minha ética é uma ética do bem-pensar e está implícito nisso toda a minha idéia de pensamento complexo.

Linha Direta - O senhor poderia apresentar uma síntese de sua teoria do pensamento complexo?

Edgar Morin - Muitos me vêm como sintetizador, unificador, afirmativo e suficiente que trata de apresentar uma teoria sistemática e

global. Mas, devo admitir que isso é um engano, eu não tenho uma teoria que sai do bolso afirmando: "aqui estou, podem jogar fora seus paradigmas anteriores!" Claro que essa proposta de pensamento complexo é fruto de um esforço em articular saberes dispersos, diversos e adversos. Mas a própria idéia de complexidade conduz a uma impossibilidade de unificar, uma vez que parte da incerteza admite o reconhecimento cara a cara com o indizível. A complexidade não é uma receita que eu dou, é apenas um convite para a civilização das idéias.

O pensamento complexo é a união entre a simplicidade e a complexidade. Isso implica processos como selecionar, hierarquizar, separar, reduzir e globalizar. Trata-se de articular o que está dissociado e distinguido e de distinguir o que está indissociado. Mas não é uma união superficial, uma vez que essa relação é ao mesmo tempo antagonônica e complementar.

Linha Direta - O senhor gostaria de enviar alguma mensagem especial para os leitores da Revista Linha Direta?

Edgar Morin - Sinto-me muito bem no Brasil e agradecido pelo reconhecimento que me dedicam, no mês de agosto de 2002, que estive em São Paulo. Sempre estou em contato, porque me sinto em harmonia com os pensadores e educadores brasileiros, vejo que tratamos questões similares com enfoques similares e isso me alegra muito. Que sigamos com nossa ecologia da ação!

Linha Direta - A revista agradece ao professor Josep Maria Terricabras e à cátedra Ferrater Mora da Universidade de Girona pelo apoio à realização dessa entrevista, bem como à professora Irene de Puig pela facilitação às informações. Agradece

evidentemente ao entrevistado que, por sua atitude durante a entrevista, demonstrou ser coerente com as idéias que apresenta. Pedimos permissão a ele para encerrar essa entrevista citando-o:

"Somos habitantes da Terra. Citamos a Holderlin e completamos sua frase dizendo: prosaica e poeticamente o homem habita a Terra. Prosaicamente (trabalhando, fixando-se em objetivos práticos, tentando sobreviver) e poeticamente (cantando, sonhando, gozando, amando, admirando), habitamos a Terra."

A vida humana está tecida de prosa e poesia. A poesia não é só um tipo literário, é também um modo de viver a participação, o amor, o fervor, a comunhão, a exaltação, o rito, a festa, a embriaguez, a dança, o canto que transfiguram definitivamente a vida prosaica feita de tarefas práticas, utilitárias e técnicas. Assim, o ser humano fala duas linguagens a partir de sua língua. A primeira denota, objetiva, funda-se na lógica do terceiro excluído. A segunda fala através da conotação, dos significados contextualizados que rodeiam cada palavra, das metáforas, das analogias, tenta traduzir emoções e sentimentos, permite expressar a alma. (...) No estado poético, o segundo estado se converte em primeiro."

O problema atual da ética não é o dever, a prescrição, a norma. Não precisamos de imperativos categóricos. Precisamos saber se o resultado de nossas ações corresponde ao que queríamos para nós mesmos, para a sociedade e para o planeta.

Esperamos que a entrevista inspire o leitor a seguir educando prosaica e poeticamente, lembrando que um estado pode converter-se em outro. ■

Angélica Sátiro é escritora, educadora e doutoranda na universidade de Barcelona. Investiga as relações entre criatividade e ética. E-mail: angelsatiro@hotmail.com

SOMOS AQUELES QUE AVALIAM

Todo *homo sapiens sapiens* (incluindo aí elementos de outros níveis evolutivos próximos, na espécie humana), a não ser que esteja em estado patológico de apatia extrema, olha o outro e o mundo avaliando-os. Nas condições normais de temperatura e pressão de vida e de existência, ninguém escapa a essa determinação. Achamos, até, ser ela divina, pois que, segundo o filósofo alemão Friedrich Nietzsche, em um de seus ensaios, Deus escolheu o nome de *Homem* para a melhor de suas criaturas, porque a palavra *Homem* significa "aquele que avalia".

(No momento, não temos conhecimento suficiente nem tempo para pesquisar se foi Deus também que escolheu o nome *Mulher* para a mais bem-criada e formosa de suas criaturas, e o que significa essa palavra. Teria o Criador optado pelo nome *Mulher*, para denominar "aquela criatura capaz de criar, tanto no sentido de parir outras criaturas quanto no de ser mãe – aquela que dá luz e educa como ninguém, não só os próprios filhos, e que, mesmo sem parir, torna-se mãe?")

Avaliar não é o que todo e qualquer ser humano faz desde que acordou, ainda que seja, apenas, recordando os próprios sonhos, interpretando-os?

Avalia-se perguntando e, também, respondendo.

Avalia-se a hora de se levantar, a textura do colchão em que se dormiu, a altura da cama, a temperatura do chão, o sorriso enigmático de quem dorme a seu lado.

Avalia-se o passado que passou e, também, o passado que ficou. O futuro que ainda não veio e talvez nunca venha. O presente em que se encontra sem se achar.

Avalia-se a qualidade da escola em que se estuda, dos professores que lá ensinam, do ensino sem a aprendizagem e desta sem aquele.

A valentia dos arrogantes, a ética dos que apregoam ética, a sabedoria dos intelectuais e acadêmicos, a pureza dos e das carolas, a competência dos patrões, a responsabilidade dos empregados, a justiça dos juizes, a amizade dos amigos, o amor aos filhos e aos pais, a honestidade dos que tocam as trombetas para dizer que são honestos, a fidelidade dos cônjuges e amantes, quem há de não avaliá-los?

O sentido de avaliar, conforme sua própria composição etimológica (a + valia + ar) é formar

valor sobre algo, emitir juízo de valor sobre alguma coisa ou alguém.

O juízo de valor, subjetivo que é, pode pecar por improcedência e inadequação conceitual, decorrentes de projeções psicológicas, preconceitos, acriticidade, e açodamento nas conclusões.

A má formação educacional, a determinação religiosa e a inexistência de autonomia pensante e sentiente influenciam na formação de valores pecaminosos. Contra isso, afirma Bachelard, se não nos falha a memória: *Cabeça feita é cabeça malfeita que precisa ser refeita.*

O dito valor de mercado pode negar a dignidade humana (vale recordar a definição dada por André Malraux para dignidade: o contrário de humilhação). Atualmente no mundo ocidental, quando os valores de mercado entram em choque com os de dignidade humana, estes saem, na maioria das vezes, perdendo.

Avaliando, o Homem (e a Mulher), muitas vezes, mostra o que é, quando lança mão de mecanismos de defesa do ego psicologicamente ameaçado, embora aparente o contrário. Então, a gorda vê gordura na amiga: a pessoa muito desejada, mas indisponível, é volúvel ou tem mau hálito; a escola muito bem-sucedida é desumana e desumanizante.

Avaliando, o Homem (e a Mulher) não só avalia o outro, como também se avalia. Tanto na auto-avaliação, corre o risco de tendenciosidade pende para ser benevolente consigo mesmo, e ultra-exigente para com o outro.

O perigo maior da condição de avaliador do Homem talvez esteja na utilização dessa faculdade para a discórdia, a guerra, a exploração e dominação do Homem pelo homem. O pior é que essa situação se justifica por mérito de quem vence, explora e domina e demérito de quem é vencido, explorado e dominado.

Somos impreterivelmente aqueles que avaliam; e, avaliando, mostramos, muitas vezes, os maus avaliadores que somos. Até quando?

Fernando Caramuru Bastos Fraga
Editor
E-mail: caramurupld@hotmail.com

Sumário

- 04 Pré-texto
- 06 Intratextos
 - Drogas: O Artigo da Página Seguinte! Pág.06
 - Drogas: É possível prevenir na Infância!!! Parte II Pág.08
 - Kit de Sobrevivência na Sociedade da Informação Pág.12
 - Educação e Transformação Social Pág.13
- 16 Pró-texto
 - Abrindo Janelas para o Maternal Pág.16
 - Lançamento do Projeto Dia Nacional da Representação... Pág.18
 - Sinepe/PR-Curitiba Lança Guia Pág.20
- 21 Tecido
 - Jardinagem e Horta Pág.21
 - Teste da Força de Erosão de uma Gota de Chuva Pág.22
- 24 Hipertexto
 - O Pensamento Complexo de Edgar Morin e sua ... Pág.24

Expediente

Diretor Responsável
Marcelo Chucru de Costa
Gerente de Marketing
Daniela Lobato B. Oliveira
Editor
Fernando Caramuru B. Fraga
Conselho Editorial
Paulo Volker, Angélica Sátiro
Consultora Ensino Superior
Maria Carmen T. Cristovão
Proj. Gráfico e Editoração
In Foco Design (31) 3223-9636
Impressão e fotolitos
Rona Editora (31) 3283-2123
Tiragem: 11.000 exemplares

Conselho Consultivo:

Agenor Cançado
Presidente do SINEPE/GO
Alderi Luiz Ferraresi
Presidente do SINEPE/NPR
Benjamin Ribeiro da Silva
Tesoureiro do SINEESP
Claudio Tricote
Presidente da FIEP
Eloisa Moreira Alves
Presidente do SINEPE/DF
Elizeu Rodrigues de Lima
Presidente do SINEPE/AM
Elizário Pereira Rezende
Presidente do SINEPE/MG
Ivo Galado
Pres. da Assoc. das Escolas Particulares/PE
Jorge Werthein
Representante da UNESCO no Brasil
José Antonio Teixeira
Presidente do SINEPE/RIO

José Augusto de Mattos Lourenço
Presidente do SINEESP
José Ventura
Presidente da FENEN/MG
Luiz Henrique Mansur Barbosa
Presidente do SINEPE/RJ
Marcos Antonio Simi
Presidente do SINEPE/SUL DE MINAS
Maria da Glória Paim Barcellos
Presidente do SINEPE/MS
Maria Luiza Xavier Cordeiro
Presidente do SINEPE/PR-Curitiba
Miguel Luiz Detsi Neto
Presidente do SINEPE/SUDESTE-MG
Natália Dantas
Presidente do SINEPE/BA
Nelson Piôto D'Ávila
Presidente do SINEPE/ES
Odácio de Souza Medeiros
Presidente do SINEPE/PB
Paulo Raimundo Machado Vale
Presidente do SINEPE/PI

Pedro Mendes
Presidente da AEBJ
Suelly Melo de Castro Menezes
Vice-Presidente do SINEPE/PA
Valter Ricolato
Presidente do SINEPE/RO
Walter Miranda Fonseca
Presidente do SINEPE/MT

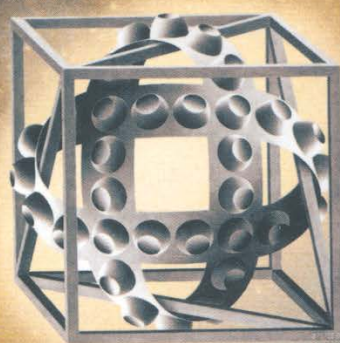
Revisão
Linha Direta
REVISTA DE EDUCAÇÃO

(31) 3295-2638
www.linhadireta.com.br
pld@linhadireta.com.br

PAEDAGOGIA

REVISTA DE FILOSOFIA Y DIDACTICA FILOSOFICA

Entrevista a
MARCEL CONCHE

RAMÓN ALCOBERRO.
PROFESOR DE ÉTICA EN
LA UNIVERSIDAD DE
GIRONA

Edgar Morin en Girona

Desde 1989, la Cátedra Ferrater Mora de la Universidad de Girona, que dirige Josep Maria Terricabras, viene llevando a cabo un fructífero trabajo de «contrabando» filosófico consistente en ofrecer dos veces por año, en junio y noviembre, la posibilidad de escuchar en un seminario a algunas de las voces más relevantes del pensamiento y de la ciencia contemporáneos, que acuden a la Cátedra acompañados por especialistas en su obra, de manera que el intercambio sea lo más fructífero posible.

Por la Cátedra han pasado, además, como es obvio, del propio Ferrater Mora, personalidades filosóficas como Ricoeur, Quine, Schaff, Chomsky, Prigogine, Davidson, Bunge, Apel, Harvey, Rorty, Boff, Touraine, Kolakowski, Holz, Cavalli-Sforza, junto a historiadores como Hobsbawm o Batllori y matemáticos como el recientemente fallecido Lluís Santaló o el cineasta Theo Angelopoulos. De todos ellos se guarda en Girona un abundante fondo documental e incluso la grabación de sus clases.

La presencia de Edgar Morin en Girona durante la semana del 10 al 14 de junio sirvió para dar a conocer por primera vez algunas de las ideas que constituirán el próximo volumen –esta vez dedicado a la ética de la complejidad– de su ambiciosa obra «El Método», cuya edición en español ha emprendido la editorial Cátedra. Al mismo tiempo los profesores Emilio Roger (Valladolid), Ana Sánchez (Valencia), Ignacio Salazar (Sevilla) y Magali Roux-Rouquié (París), reconocidos especialistas en la obra de Morin, animaron el seminario con aportaciones importantes que sirvieron para debatir sobre «Pensamiento complejo y ética».

No se puede decir que la obra de Morin sea desconocida entre nosotros pero, ciertamente, se la ha trabajado más desde la vertiente epistemológica y por sus aportaciones a la sociología del conocimiento que en las implicaciones éticas de su reflexión. Sin embargo, Morin, que hoy cuenta ya 82 años, pese a lo cual mantiene una envidiable fuerza física y una impresionante lucidez, ha sido un testigo del siglo en toda la extensión de la palabra. No está de más recordar que fue miembro de la Resistencia, jefe de la misión francesa de Propaganda en la Alemania ocupada, miembro activo y –muy pronto– disidente del Partido Comunista y que, además, fue testigo presencial de la emergencia de la contracultura americana por su trabajo en el MIT en los años sesenta.

Con estos elementos, a los que se debería añadir el poso de su experiencia vital de sefardita profundamente laico, era evidente que las lecciones de Morin

en Girona unían a la novedad conceptual de una primera exposición pública del entramado de sus ideas éticas, el testimonio de alguien que llega a la reflexión ética tras una larga singladura.

Morin derivó su propuesta ética a partir de dos conceptos que son clave en su obra: «bucle» y «ecología de la acción». Si por opción conceptual considera que en la racionalidad deben incorporarse conceptos como «antagonismo», «concurrentencia» o «complementariedad», es obvio que una «ética de la complejidad» será aquella que tome nota del hecho que nuestra historia humana no es tan sólo la de nuestra racionalidad sino también la de nuestra demencia. La ética de la complejidad asume la lección de la historia en tanto que «bucle», es decir, sabe que el pasado y el futuro no son unidades estancas sino que se implican mutuamente aunque sin sesgo de determinismo alguno. La «ecología de la complejidad» sabe que «pequeñas causas tienen grandes consecuencias» (el «efecto mariposa», por el que el aleteo de una mariposa en el Pacífico puede originar un tornado en Norteamérica). Una ética de la complejidad sabe que los hechos históricos no se repiten, pero interactúan. Así una acción moral no será tanto «lógica» como «ecológica», es decir, abierta a la diversidad –en red– de las múltiples significaciones.

Así, pues, más que una «ética del juicio», Morin propuso una «ética de la comprensión» que asuma el hecho, controvertido, de que los humanos no son aún, *sapiens-sapiens*, sino –por usar su vocabulario– «*Sapiens-demens*», es decir, seres capaces de caer fascinados también por sus propios errores, sus miserias y su «hybris». Asumir que las últimas consecuencias de nuestras propias acciones no son previsibles, significa proponer una ética que asuma el mito y lo irracional (incluso la muerte) como elementos que interactúan con la racionalidad.

Frente al optimismo humanista, Morin –en fase estoica– propuso que el humanismo no debe basarse en la bondad, puramente mítica, de los humanos, sino en lo que, sacando consecuencias éticas al segundo principio de la termodinámica, definió como «comunidad de los perdidos»: es el hecho mismo de sospechar que el orden del mundo resulta altamente azaroso e improbable, y que finalmente triunfará el desorden, lo que debe llevarnos a una fraternidad de los que, sin autoengañarse, asumen que la condición humana es su apertura a lo imprevisible y al azar.

Escuchar a Morin en Girona ha sido un auténtico lujo espiritual y una oportunidad para encontrar a un sabio «de los de antes» capaz de hablar sobre cine, biología, ética e historia, y capaz de cuajar en su recorrido existencial una filosofía (cada vez más cercana a la antigua Sofía) para el hombre de la técnica y de la crisis.

Esperemos ahora, para finales del próximo curso, las dos semanas de lecciones que impartirá Peter Singer en la Cátedra Ferrater Mora.